

Borodin, Alexander (1833 – 1887).

Rysk kemist och tonsättare.

Trots ett krävande arbete som professor i kemi vid Medicinsk-Kirurgiska Akademien i St. Petersburg – han utgav ett fyrtiotal vetenskapliga arbeten – satte Borodin rejäla spår både i den ryska och i den internationella musikhistorien. Hans bidrag är en mycket personlig, iderik och nyskapande harmonik, som banat väg för impressionisterna. Även hans okonventionella melodier, liksom de orientaliskt färgade uttrycksmedlen är typiska kännetecken. Han anses också vara en mycket skicklig formbyggare.

Borodin var medlem i tonsättarföreningen *Den mäktiga lilla gruppen* även kallad *Den nyryska skolan*. Med undantag av Balakirev hade de fem medlemmarna när gruppen bildades borgerliga yrken med musiken som hobby. Övriga medlemmar var Musorgskij, Rimsky-Korsakov och Cui.¹ De ville föra Glinkas arv av rysk egenart vidare. Borodin var gift med en skicklig pianist, Ekaterina Protopopova, som stöttade honom i hans musikaliska arbete.

Bland Borodins viktigaste verk kan nämnas operan *Furst Igor* och tre symfonier, varav den andra i h-moll hör till standardverken i konserthus världen över. Borodin skrev även många sånger, ofta till egen text. Av hans två stråkkvartetter är nr 2 i D-dur en av de mera kända i kammarmusikrepertoaren.

Stråkkvartett nr 2 D-dur

1. *Allegro moderato* 2. *Scherzo: Allegro* 3. *Notturmo: Andante*

4. *Finale: Andante – Vivace*

1881

D-durkvartetten från 1881 dedicerades till hustrun Ekaterina. Den anses vara ett försök till återupplevelse av parets första möte i Heidelberg 20 år tidigare och den lyckliga tid som följde. Många menar att cello – Borodin var en ganska skicklig cellist – och 1:a violinen, vilka dominerar i kvartetten, representerar det äkta paret.

Första satsen, *Allegro moderato*, har sonatform, och det är mycket lätt att följa huvud- och sidotema genom kvartetten. Huvudtemat, en mycket säregen och behaglig melodi, inleds i cello med omedelbart svar i violin 1:

8

Det något rörligare men lika ljusa sidotemat (h-moll) presenteras av violin 1.

Slutgruppen inleds i violan med ett tema vars kromatiska motiv används i satsens avslutning:

Genomföring och återtagning äger rum på vedertaget sätt. I återtagningen behåller sidotemat sin molltonalitet och spelas i okonventionella tonarter (f-moll och e-moll).

¹ Trots att Balakirev hade musiken som yrke var gruppen tveksam till formell musikalisk skolning. Den inställningen ändrades med tiden, åtminstone hos sjöofficeren Rimskij-Korsakov. Han blev nämligen 1871 utnämnd till Professor i komposition vid det nystartade konservatoriet i St. Petersburg och kände sig därmed naturligtvis tvingad att först lära sig det som han skulle lära ut till sina elever. Han insåg då sin tidigare amatörmässighet och reviderade så småningom en hel del av sina tidigare verk.

Andra satsen har beteckningen *Scherzo: Allegro*, men saknar en central trio. I stället har den sonatform med ungefär samma utrymme för exposition, genomföring och återtagning. Huvudtemat består av virvlande toner i violinerna och en motstämma i violan:

I sidogruppen spegelvänds huvudtemats violamelodi och ger upphov till en ganska oemotståndlig melodi (C-dur) i violinerna, med betagande harmoniska växlingar. Den får även lekmän att ana att det är något speciellt med Borodins harmonik:

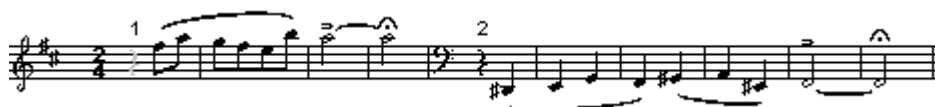
Genomföringen bearbetar huvudtemat som inramar 8 takter av sidotemat. Återtagningen är mycket lik expositionen, denna gång med sidotemat i "rätt tonart" (F-dur).

Den berömda långsamma satsen, *Notturmo: Andante* (A-dur), har trots sin ABA-form i stort sett ett enda tema och kanske är det detta som är hemligheten bakom folkgunsten. De flesta lyssnare till populärmusik vill inte bli störda av inslag som bryter "det vackra". Men Borodin har genom att skickligt variera sättet att presentera temat lyckats skapa omväxling nog för att tillfredsställa även de mest kräsna och krävande lyssnare; i Sohlmans musiklexikon beskrivs den som *fulländad i sin melodiska uttrycksfullhet*. Hela satsen kan sägas vara en dialog mellan cello (Borodin) och 1:a violinen (hustru Ekatarina). Cello inleder, varefter temat vandrar över till violin 1.

Det rörligare avsnittet i mitten av satsen bygger på de två första takterna av temat.

Finalsatsen, *Andante; Vivace*, har en kort långsam inledning som antyder de två motiv som ska bilda vivacedelens huvudtema.

När den snabba delen börjar hörs först motiv 2 i cello, som fortsätter med det även när violan ansluter med motiv 1:

Sidotemat (A-dur) presenteras av violin 1:

På den korta genomföringen följer i vanlig ordning återtagning och coda, som avslutar satsen och denna vänliga kvartett.

De ofta förekommande vilopunkterna (pauserna) skapar en oerhörd spänning och förväntan i satsen. Spänning skapas även genom en liten oregelbundenhet som den danska violinisten Elisabeth Zeuthen Schneider påpekat. Hon har en förtjusande beskrivning av sin upptäckt. *Jeg har lagt mærke til at der i sidste sats Borodin er en meget subtil humor: perioder på 4 eller 8 takter bliver af og til forøget med en takt, som en lille hint om at hans unge hustru måske kunne være capriciøs og uberegnelig!*